

Poštovani čitatelji *Službe Božje*

Odnos Evanđelja s kulturom star je koliko i kršćanstvo. Evanđelje i kulturu možemo staviti u različite odnose. S jedne strane, možemo govoriti o utjecaju evanđelja na kulturu u kojoj se naviješta, ali, s druge strane, možemo govoriti i o utjecaju kulture na evanđelje. Osim toga, možemo govoriti i o poteškoćama na koje nailazi evanđelje u susretu s kulturom, ali i o re-evangelizaciji kulture. U svojem navještaju i tumačenju Evanđelja kao i vjerskoj praksi, kršćanstvo je nužno upućeno na određenu kulturu kao svoju pretpostavku, izražajno sredstvo i potporu. Možda bi se moglo reći da je tradicija još nedovršena povijest susljednih susreta kršćanske poruke s kulturama.

Tijekom svoje dosadašnje povijesti kršćanstvo je prošlo kroz nekoliko *različitih faza* u odnosu prema kulturama s kojima se susretalo. Nakon *prvih stoljeća* suprotstavljanja antičkoj kulturi, slijedilo je razdoblje koegzistencije pa zatim pokršćavanje i simbioza evanđelja i kasnoantičkog svijeta kulture. Dok se proces distanciranja od judaizma, usprkos uskoj povezanosti s korijenima (usp. Rim 11,18), izrodio u sve veću polemiku, jer je kršćanstvo odbacilo kulturne oznake židovskog identiteta (obrezanje, subota, način prehrane), dotle je s vjerskim 'poganstvom' grčko-rimskog svijeta započeta osjetljiva rasprava koja je poznata pod natuknicom 'helenizacija kršćanstva'. U *srednjem vijeku* kršćanstvo postaje glavna prožimljuća snaga tadašnjega društva pa dolazi do svojevrstne identifikacije Crkve i ondašnje kulture. *Pojavom sekularizacije* u novom vijeku započinje složeni proces u odnosima između vjere i kulturnog napretka, koji najprije dovodi do postupnog odvajanja i otuđenja od Crkve sve do radikalnog loma Evanđelja s kulturom u današnjem sekulariziranom svijetu. No s druge strane, svjedoci smo činjenice da je u jeku novovjekovne sekularizacije postupno

došlo do svojevrsnoga zatvaranja Crkve prema svijetu kulture (antimodernizam).

Drugi vatikanski sabor označio je povijesnu prekretnicu jer je jasno uočio veliku vrijednost kulture za kršćansku vjeru, te se odlučno zauzeo za dijalog s kulturom. Najznačajniji tekst o odnosu Crkve i kulture nalazi se u drugom dijelu Pastoralne konstitucije o Crkvi u suvremenom svijetu (GS), gdje je cijelo poglavlje pod naslovom *Promicanje kulturnog napretka* (br.53-62) posvećeno odnosima prema kulturi. Koncilske poruke glede odnosa prema kulturi našle su odjeka u različitim učiteljskim dokumentima u razdoblju poslije toga. Tako papa Pavao VI. izdaje apostolsku pobudnicu *Evangelii nuntiandi* (1975.) u kojoj se osvrće na temu evangelizacije i kulture. Zalažući se za neodgodivu potrebu utjelovljenja evanđelja u različite sredine, papa zabrinuto izjavljuje: "Nema dvojbe da je rascjep između Evanđelja i kulture drama našega vremena kao što je bio slučaj i u drugim razdobljima. Treba stoga da se sve poduzme u smjeru plodnog evangeliziranja kulture, odnosno, još točnije rečeno, kultura" (EN, br.29). Njegov nasljednik Ivan Pavao II., osobito ističe značaj kulture za širenje i očuvanje kršćanske vjere i 1982. osniva Papinsko vijeće za kulturu čija je osobita zadaća da promiče sintezu između evanđeoske poruke i kultura. Postsinodalna apostolska pobudnica o laicima *Christifideles laici* (1988.) ustvrđuje: "Samo unutar kulture i kroz kulturu kršćanska vjera postaje povijesnom i stvarateljicom povijesti" (br.44).

Svjedoci smo korjenitih i ubrzanih promjena u današnjoj kulturi: postmoderna, radikalna pluralnost, promjene s obzirom na vrijednote i stavove koji bitno određuju život ljudi, individualizacija, raspad konfesionalnoga socijalnoga miljea, i slično. Za navještaj Evanđelja spomenute promjene imaju dalekosežne posljedice jer Crkva za svoje poslanje više ne nalazi kao nekoć potporu, oslonac i socijalni izraz u značajnim odrednicama današnje kulture. Sve je teže, kako riječju, tako i životom, posredovati vjeru Crkve. Određeni crkveni krugovi i pokreti okrivljuju Drugi vatikanski sabor za krizu crkvenoga života jer se od tada Crkva počela, navodno, prilagođavati duhu našega vremena. Moderna svijest, smatraju oni, nema dodirnih točaka s kršćanskim evanđeljem. Oni ne žele u duhu Koncila diferencirano analizirati današnju kulturu i zauzimaju se za restauraciju pretkoncilske Crkve.

Rađaju se mnoga pitanja: Mora li Crkva zbog jasnoga misionarskog svjedočenja napustiti dijaloški odnos između Crkve i svijeta? Na koji će način Crkva u budućnosti odrediti blizinu i odmak od kulture i društva? Hoće li definirati svoj identitet preko isticanja različitosti od svijeta? Hoće li ustrajati na 'inkulturaciji' u sekularni svijet? Kako danas sačuvati dvostruku vjernost: vjernost evanđeoskoj poruci i vjernost današnjem čovjeku (*EN* br.4)? Može li se uopće Evanđelje naviještati u 'čistoj i izdvojenoj kulturi', onkraj modernog svijeta?

Evanđelje ne pripovijeda nepovijesne mitove niti nudi neki posve onostrani spas. Naprotiv, ono je posljedica događanja u kojemu je Božja spasenjska volja postala povijesno iskustvo. Crkva je, stoga, pozvana i poslana pokazati kakve posljedice Evanđelje ima u kontekstu političkoga, ekonomskoga i kulturnoga. Konstitucija o Crkvu u suvremenom svijetu (*Gaudium et Spes*) s pravom polazi od *uvjerenja* da su sve artikulacije vjerskih osjećaja na neki način ovisne o društveno-povijesnom i kulturnom okviru u kojemu se svaki put traži izraz. Religija bez kulture ili protiv kulture rađa vjerski fundamentalizam. Vjerski fundamentalisti opiru se današnjoj slobodarskoj kulturi i vežu se uz staru, tradicionalnu kulturu. Crkva, međutim, u svojoj povijesti nije nikada paušalno odbacivala neku kulturu kao posve neprikladnu koju ne bi u susretu s evanđeljem mogla pročistiti i oplemeniti. U svakoj ljudskoj kulturi pronalazi elemente kao oslonac i dodirne točke za navještaj Kristove poruke.

Kultura je po sebi prirodno ukorijenjena u čovjeku i kroz kulturu se upravo pokazuje da je čovjek u stanju da oblikujući sebe i prirodu u stvaralačkom činu transcendiraju sebe i time participiraju u božanskom stvaralaštvu, ostvarujući komunikaciju s ljudskim rodnom kao cjelinom. Neka najvrjednija kulturna djela u povijesti čovječanstva nastala su na kršćanskoj civilizaciji. Slikarstvo, kiparstvo, glazba, teatar i film ovjekovječili su mnoge kršćanske događaje i vjerske istine.

Imajući sve to u vidu, ovaj tematski broj *Službe Božje* želi potaknuti na razmišljanje o odnosu između Evanđelja i kulture, te o načinu posredovanja Evanđelja unutar kulture u kojoj živimo.

Bibličar *Mario Cifrak* opisuje kako je kršćanstvo u Novom zavjetu kreativna kombinacija židovskih i helenističkih tradicija pretvorenih u *tertium quid* ('nešto treće'). To se najbolje može vidjeti na primjeru Knjige Otkrivenja u kojoj autor "pokazuje

na opasnost od idolatrije, a ne na opasnost od političke ili kulturalne situacije vremena u kojemu živi”.

Anto Kovačić analizira podrijetlo, izvanjski utjecaj i glavne karakteristike ranokršćanskog pjevanja, te odnosa ranokršćanske teologije prema pitanju glazbe.

Anton Šuljić donosi sažeti presjek povijesti kršćanske ikonografije i odnosa između riječi i slike u kršćanskoj vjeri. Katkada djela religiozne umjetnosti pobuđuju nerazumijevanje i otpor vjernika. Prema autoru, čini se da do nesporazuma, “s jedne strane, dolazi uglavnom zbog nedovoljnog poznavanja same umjetnosti, njezinih zakonitosti, likovnih alata i ekspresija, a s druge strane, zbog nepoznavanja teološkoga, misterijskoga i simboličkoga govora vjere koji ide dalje i dublje od religioznih i obrednih pojavnosti i simplifikacija”.

Jadranka Brnčić, na temelju analize preobrazbi koje su se dogodile u modernoj kulturi, zalaže se za novo tumačenje i (samo)razumijevanja kršćanstva u postkritičko vrijeme koje je pozvano na potvrđivanje svoje vjernosti onom izvornom, to jest povratku biblijskoj misli u njezinu simboličkom potencijalu, kao i metanojskoj hermeneutici i teologiji koja uči od kulture.

Kardinal *Walter Kasper* u svom izlaganju ističe kako je nova evangelizacija pastoralni, teološki i duhovni izazov. On smatra da se “ne smijemo prepustiti iluziji, da u budućnosti može doći do skladna odnosa i sinteze Crkve i kulture, vjere i znanosti. Takvog sklada nije bilo ni u prošlosti. Ne može ga načelno biti ni u ovom vremenu. Evanđelje se uvijek postavlja kao prepreka, a protiv evanđelja će neprijateljske sile i ubuduće podizati glavu i pružati mu ogorčeni otpor”.

Bojan Rizvan, slijedeći misao pape Benedikta XVI. izrečenu u dokumentu osnutka Vijeća za novu evangelizaciju *Ubicumque et semper*, pokušava pronaći mjesto liturgiji u procesu evangelizacije. Tako kroz pojedine neuralgične točke s kojima se susreće proces nove evangelizacije, poput modernog shvaćanja vremena, sekularizma koji mijenja značenjsku vrijednost obrednosti, problema gubitka osjećaja za sveto, infantilizma vjere, autor prepoznaje liturgiju kao iskustveni odgovor na suvremena traženja i kao trajni korektiv poslanja nove evangelizacije.

Rad Drage Bojića bavi se pitanjem odnosa filmske umjetnosti prema liku Isusa Krista i reakcijama koje takvi filmski uredci izazivaju u Katoličkoj crkvi. Autor ističe veliki značaj koji je film, po svom izričaju umjetnost, a po svom utjecaju masovni medij,

dobio u suvremenom svijetu. Iz teološkog motrišta, film oslobađa prostor za nove interpretacije lika Isusa Krista.

Jasna Ćurković Nimac u svom eseju opisuje Vladu Gotovca kao čovjeka kulture u svim njezinim oblicima. Na temelju njegovih kritičkih osvrti i zapažanja na razna umjetnička djela moguće je opisati kako je to Gotovac doživljavao kulturu i kako je ta kultura utjecala na njegovu vjeru, ili obratno, kako je vjera kojom je bio nadahnut čitav život i koju je javno ispovijedao inspirirala njegov umjetnički izričaj.

Andželko Domazet